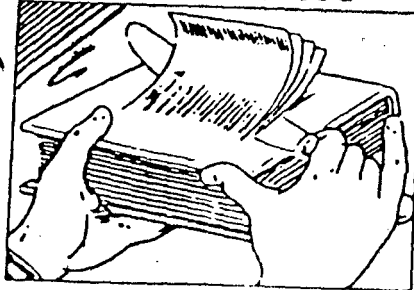

SAKPROSA

Imponerende av Fjørtoft

Kjell Fjørtoft: «Mot stupet.
Norge inn i krigen»
Gyldendal
387 s. med kildehenvisninger
og appendiks

Konklusjonen ligger i overskriften. Her skal bare nevnes noen få kontroversielle punkter som Fjørtoft med den selvstendige forfatters sivilkurasje kommer inn på. Han vier Finlandskrigen bred plass. Den brakte Norge nærmere krigen, og den førte til mobilisering av styrker i Nord-Norge som nøytralitetsvern. Kampene gikk tett opp i grensen i Finnmark, og kanskje til dels over. Han omtaler blant annet den transitt av materiell som gikk over Bergensbanen, og britiske ambulanser med uniformert personell. Noe Berlin så alvorlig på. Han skriver om tysk og britisk spionasjevirksomhet og om overvåkingstjenestens arbeid, spesielt i Finnmark. Om engstelsen for en Kuusinen-regjering i Finnmark.

Altmark-hendelsen vekker interesse, særlig kontreadmiral Tank-Nielsens anstrengelser for å få visitert skipet forskriftsmessig og eventuelt ved nektelse å sende Altmark til havs – neglisjert av kommanderende admiral Diesen, som tillot skipet å gå gjennom Bergen krigshavn. Denne lettvintheten førte igjen til Churchills ordre om britisk jagerangrep på Altmark innenfor norsk territorialfarvann. Et åpent nøytralitetsbrudd som styrket tysk tro på riktigheten av et angrep på Norge. Og som viste at Norge ikke maktet å forsvare sin såkalte nøytralitet, og militært hadde forsømt sine muligheter. Den viste også manglende samarbeidsevne mellom militære og sivile myndigheter. Fjørtoft hevder at admiral Diesen sendte gjennomfartstillatelsen på eget ansvar. Og så vilkårlig er i virkeligheten den norske nøytralitetspolitikken, skriver Fjørtoft. – Hendingen i Jøssingfjorden overbeviser der Führer om at Tyskland må komme først til Norge. Han er redd for at de allierte skal sikre seg støttepunkter på kysten, skriver han.

Det er litt forstemmende at Fjørtoft sterkt kritiseres for å gi inntrykk av at Vestmaktene provoserte Norge inn i krigen, nesten femti år etter at det hendte, og nesten førti år etter at Johan Scharfberg påviste det samme i sin bok «Norske aktstykker til okkupasjonens

forhistorie». Nøktethet er fortsatt – og særlig under dagens politiske omveltninger i Europa – en sterkt påkrevet dyd.

Fjørtoft viser stor historisk forståelse for Arbeiderpartiets problemer – da det i 1935 fikk regjeringsmakten – med å styrke Forsvaret. Aps vestresidespiller Fredrik Monsen, fikk som forsvarsminister en henvendelse fra kommanderende admiral om mangler som måtte rettes på. Den var stilet til Kongen, altså en regjerings sak. Men Monsen returnerte saken uten engang å ta den opp i regjeringen den 6. september 1939, altså etter at Hitler har angrepet Polen, og Frankrike og England har erklært Tyskland krig. Fjørtoft peker på at etter Forsvarets egen vurdering er det i 1939 ikke en eneste avdeling som er skikket for krigstjeneste.

Ruge selv hadde i et foredrag i 1937 uttalt at den norske hær var den dårligst trenede og dårligst rustede i Europa. Befølet hadde ikke ført avdelinger de skulle lede i krig, langt mindre foretatt et angrep med skarpt.

Med en navngitt Finlands-frivillig som soldat og øyenvitne, forteller Fjørtoft at daværende sekretær i Arbeiderpartiet, Einar Gerhardsen, ledet en anti-militær aksjon på Gardermoen før krigen. Skjebnens ironi, Gerhardsen måtte etter krigen sette det avgjørende navnetrekk på dommer over hvem som skulle stilles opp og skytes for landssvik. Trygve Lie, en av toppene i Arbeidernes Idrettsforbund, opptrer som oppvigler på Trandum. Han var ifølge bl.a. Ruge, en av de som på Elverum 9. april var ivrig for krig. Einar Gerhardsen var dømt for militærnekting, og Oscar Torp både for militærnekting og oppvigleri. I april-dagene i 1940 var Torp den første av regjeringen som foreslo innkalt avdelinger – i Østfold. Torp ble forsvarsminister i London-regjeringen da Ljungberg var sjaltet ut. Noen har møtt seg selv i døra med skam.

Frankrike–England ivret for å hindre tyskerne bruk av den svenske malmen, og ville utnytte Finlandskrigen som politisk påskudd til å føre tropper til Narvik og Gällivarre. Den 2. mars kommer en slik henvendelse. Men regjeringen vil ikke at Norge skal trekkes inn i den europeiske storkrigen og avslår transitt. Torp spør hva man skal gjøre om Vestmaktene allikevel sender tropper. Koht sier at man må nøye seg med å protestere. – For vi må ikke stille oss slik at vi kommer inn i krigen på feil side om vi likevel ikke kan unngå å komme med, sier han.

100–150 000 allierte soldater har på et hemmelig sted i England drevet handling for evt. innsetting i Finland over Norge og Sverige. De allierte synes å overse at det i det øyeblikk deres avdelinger opptrådte på finsk side i krigen, ville Frankrike og England være i krig også med Sovjet!

Tysk etterretningstjeneste er kjent med treningen av disse styrkene, og tar det som bekræftelse på at de allierte forbereder angrep på Norge. Den tyske marineattachéen i Norge, korvettkaptein Schreiber, møter en av de første dagene av mars 1940 opp i den norske administrasjonen og forteller at en alliert aksjon

mot Norge kan komme i nærmeste framtid. Han forklarer også at Tyskland ikke vil godta en engelsk okkupasjon av Norge. Norge må velge side, sier Schreiber.

I uka 16. til 22. mars ble det registrert 25 ukjente fly i rekognosering over Norge.

Og så begynner varslene, rapportene, meldingene å komme til Oslo. Men her mangler det fullstendig noe som ligner samlet koordinering og analyse. Utenriksminister Koht orienterer så sent som på et stortingsmøte 6. april, om de notene han kvelden før har mottatt fra den franske og britiske sendemann. Notene gikk ut på at de allierte ville treffe slike forholdsregler som de anså nødvendige for å hindre Tyskland i å få ressurser som er til Tysklands fordel.

Det må ha vært et eiendommelig samarbeidsforhold mellom utenriksminister Koht og hans regjeringssjef Nygaardsvold, når Nygaardsvold ringer til høyremannen Hambro 6. april og ber ham spørre Koht om det er noe nytt. – For Koht snakker jo ikke med oss, men han forteller av og til noe til deg, sier Nygaardsvold.

Riktignok er mobilisering regjeringens og ikke militære myndigheters sak å avgjøre. Men verken kommanderende admiral eller kommanderende general er innkalt til regjeringsskonferanse som finner sted natt til 9. april, og der mobilisering skal avgjøres. Da ville iallfall noen ha kunnet forklare regjeringen hva forsvarsminister Ljungberg ikke kan ha gjort, forskjellen på stille og full mobilisering.

Den 10. april er Hærens Overkommando kommet til Rena, og forklarer justisminister Terje Wold som er reist dit fra Nybergsund, at det praktisk talt er nytteløst å ta opp kampen siden det ikke er blitt mobilisert i tide – hvis man ikke får hjelp straks.

Kommanderende general Laake blir innkalt til Nybergsund for å skrive sin

avskjedssøknad. Deretter blir oberst Otto Ruge utnevnt til kommanderende general, og skal lede striden under forutsetning av at man får hjelp.

Det er faktisk samme forutsetning som den avskjedigede sjef har stillet.

Fjørtofts bok er tankevekkende grundig og lesverdig.

Anton Olstad

HAMAR

Oberstløytnant. Cand.philol.

– Historiker –